

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Γ΄.

Ότε έστι περί του εν θεοτέρω άνθρωπε
βουλόμετο ή περί παιδείας και αρετών και
των αρετών ορίσει. (Πλάτ. Θεάγος).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1884

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΤΣΙΟΣ

Ε.γ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, διότι αὐτὸ μὲν κατεδικάζετο καὶ κατεκρίνετο, οἱ δὲ νόμοι αὐτοῦ ἐκηρύσσοντο ἀνόσιοι καὶ ἀποτρόπαιοι! Ὅτε δ' ἐν τῷ βουλευτηρίῳ τῆς Αὐστρίας ἀπεφασίσθη ἡ κατάργησις τῆς ἐκκλησιαστικῆς συμβάσεως τῆς 18 Αὐγούστου 1855 καὶ ἐψηφίσθησαν ἐν αὐτῷ καὶ ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆ 25 Μαΐου 1868 οἱ νόμοι περὶ γάμου, σχολείων καὶ θρησκευμάτων, καθ' οὓς δὲ μὲν πολιτικὸς γάμος ἀποκαθίστατο, τὰ δὲ σχολεῖα ἀπηλλοκασσόντο τοῦ ζυγοῦ τῆς ἐκκλησίας, πάντα δὲ τὰ θρησκευόμενα ἐσύγγανον τῆς ἰσότητος, τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως, τῆς ἐλευθερίας τῆς πίστεως, τῆς ἐλευθερίας τῆς λατρείας, τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου, τότε πάπας Πίος ὁ Θ'. ἐν τινι προσφωνήσει (allocutio) γενομένῃ τῆ 22 Ἰουνίου 1868 ἐκήρυξε τοὺς νόμους τούτους πάντῃ ἀνόσιους καὶ ἀποτρόπαιους (nefandae sane abominabiles leges). (1) (ἔπεται συνέχεια)

ΠΕΡΙ ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΚΟΡΑΣΙΩΝ

ΥΠΟ ΙΑΤΡΙΚΗΝ ΕΠΟΨΙΝ. (2)

Υπάρχουσι πολλοὶ λόγοι δι' οὓς οἱ ἰατροὶ πρέπει νὰ ἔχωσι γνώμας ὁπωσοῦν διαφερούσας περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῆς νεολαίας, καὶ οὐχὶ ὅλως ὁμοίας ταῖς τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος πλείστων ἐκπαιδευτῶν. Ἡ τέχνη τοῦ ἰατροῦ βασιίζεται ὅλη ἐπὶ τῆς μελέτης τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, τῆς γενέσεως, ἀναπτύξεως, προόδου, παρακμῆς καὶ θανάτου αὐτοῦ· ἅπαντα δὲ ἡ κατασκευὴ καὶ ἅπασαι αἱ

(1) Οἱ νόμοι οὗτοι εὕρισκονται ἐν τῷ «Archiv für katholisches kirchenrecht» ὑπὸ Vering. Band 20 σελ. 157—168 πρὸς Joh. Delitzsch «das Lehrsystem der römischen kirche» erster Theil Gotha 1875 σελ. 284.

(2) Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ φιλοσοφικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Ἐδιμβούργου, μηνὶ Νοεμβρ. 1882 ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Θ. Σ. Κλούστωνα.

λειτουργίαι τούτου ἐπιμελῶς ἐρευνῶνται ὑπ' ἐκείνου. Τὴν σήμερον ὁ ἰατρός ὀφείλει νὰ ᾔηται φυσιολόγος, ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ νὰ περιλαμβάνη οὐ μόνον τὰς σωματικὰς, ἀλλὰ καὶ τὰς διανοητικὰς λειτουργίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἀληθῶς, ἐν ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν τοῦ φυσιολογικοῦ τρόπου τοῦ σπουδάζειν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἶναι τὸ νὰ θεωρῆται ὁ ἀνθρώπος ὡς ἐν ὅλῳ—πνεῦμα καὶ σῶμα ὁμοῦ—μονὰς, ἧς δὲν δύναται νὰ διχασθῇ ἢ μελέτη. Ὅθεν αἱ πρακτικαὶ τάσεις τῆς νεωτέρας ἰατρικῆς στηριζόμεναι ἐπὶ τῆς εὐρυνοείσης ταύτης μελέτης τοῦ ἀνθρώπου, συγκεντροῦνται ὁσημέραι εἰς μέτρα ἀποβλέποντα εἰς τὸ προλαμβάνειν τὰ νοσήματα καὶ οὐχὶ ἀπλῶς εἰς τὸ θεραπεύειν αὐτά. Ἴνα δὲ προλαμβάνη τις τὰ νοσήματα δεῖν νὰ ἐξετάζη καὶ νὰ κανονίζη τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς. Ἰδίως ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ, ὅτε τὸ ἀνθρώπινον ὄν τὰ μάλιστα ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ὑφίσταται ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ κανονισθῶσι καὶ τακτοποιηθῶσιν αἱ ἀνάγκαι τῆς ζωῆς, ἐὰν θέλωμεν τὴν διατήρησιν τῆς ὑγείας. Ὁ ἰατρός εὕρισκει ὅτι ἡ ὑγεία δὲν σημαίνει μόνον τὸ νὰ χωνεύη τις καλῶς, ἀλλὰ περιλαμβάνει τὴν συναίσθησιν γενικῆς εὐεξίας, εὐθυμίας, δύναμιν τοῦ ἐργάζεσθαι, ἰκανότητα τοῦ ἀντέχειν κατὰ τῶν ὀλεθρίων ἐπηρειῶν καὶ τινὰ κλίσιν πρὸς ἠθικότητα· ἐνὶ δὲ λόγῳ σημαίνει ὑγιᾶ νοῦν ἐν ὑγιεῖ σῶματι. Ἡ πορεία καὶ ἡ μέθοδος τῆς ἀνατροφῆς ἀναντιρρήτως ἐπιδρῶσιν ἰσχυρῶς ἐπὶ τῆς ὑγείας· ἐὰν δὲ ὁ ἐκπαιδευτὴς βλάβῃ τὴν ὑγείαν τοῦ ἐκπαιδευομένου, ἡ θεραπεία παρὰ τοῦ ἰατροῦ προσδοκᾶται. Οὐσιῶδες λοιπὸν μέρος τοῦ καθήκοντος τοῦ ἰατροῦ εἶναι τὸ νὰ μελετᾷ τὸ σύνολον τῶν κληρονομικῶν τάσεων ἐκάστου ἀνθρώπου, τὰ τε ἀσθενῆ καὶ τὰ εὐσθενῆ μέρη τοῦ σώματος, ἧ ὡς συνήθως λέγουσι τὴν κρᾶσιν αὐτοῦ. Θέλει δ' εὐρεῖν ὅτι ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις τῶν νεωτέρων ἡ ἀνατροφή δύναται νὰ ᾔηται ἡ μέγιστος βοήθός, ἡ κινδυνωδεστάτη καὶ τὰ μάλιστα ἐπιβλαβὴς εἰς πολλὰς κρᾶσεις. Ἰῶ ὄντι, ὁ καθ' ἡμᾶς ἰατρός εἶναι μᾶλλον διατεθειμένος νὰ παρίσταται ὡς ὁ ἐπιτήδειος τεχνήτης τῆς ἀνθρωπίνης μηχανῆς καὶ

ὡς ὁ νόμιμος διευθυντὴς αὐτῆς ἐν παντί, ἐν ἀσθενείᾳ δηλονότι καὶ ἐν ὑγιείᾳ.

Ἡ μετ' ἐπιστάσις μελέτη τῆς ποιότητος καὶ ἀνθεκτικότητος τῶν συστατικῶν ὑλῶν κατασκευῆς τινος εἶναι τὸ πρῶτον θέον γενέσθαι, πρὶν ἐρισθῶσιν οἱ μόχθοι εἰς οὓς αὕτη ὑποβληθήσεται, ἢ πρὶν διευθετηθῆ καὶ καταταχθῆ ἡ ἐργασία εἰς ἣν μέλλει νὰ χρησιμεύῃ. Τοῦτο εἶναι σχετικῶς εὐκόλον προκειμένου περὶ κατασκευῆς μηχανῆς τινος, ὅσον δῆποτε πολύπλοκος καὶ ἂν ᾗ· διότι ὁ σιδηρὸς καὶ ὁ χάλυψ τῆς ἀτμομηχανῆς δύνανται νὰ δοκιμασθῶσι μετὰ πλείστης ὀσῆς ἀκριβείας, καὶ ὁμοῦ πάντες οἱ συνετοὶ μηχανικοὶ, διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον βιάζουσι τὰς μηχανάς των πολὺ ὀλιγώτερον ἢ ὅσον ἀντέχουσιν· μόλις κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς ἀνθεκτικότητος αὐτῶν· διότι τίς ἤθελε τολμήσει νὰ καθυποβάλη τὰς πλευράς τοῦ λέβητος εἰς βαθμὸν ἐντάσεως μέχρι τοῦ σημείου τῆς ἐκρήξεως; Ἡ δὲ φύσις ἐν τῇ μηχανικῇ αὐτῆς χορηγεῖ πολὺ μείζον τῶν ἄλλων μηχανικῶν. Ἡ καρδία ζώου τινὸς δύνανται νὰ διαπέμπῃ πενταπλάσιον τοῦ αἵματος ὅπερ διωθεῖ με διπλάσιαν ταχύτητα τοῦ συνήθους τάχους τοῦ αἱματικοῦ ρεύματος. Οἱ ἀρτηριακοὶ σωληνες οἱ περιέχοντες καὶ διοχετεύοντες τὸ αἷμα εἰς τὰ ἄκρα εἰσὶν ἀρκούντως παχεῖς, ὥστε νὰ ἀντέχωσιν εἰς πενταπλάσιαν τῆς ἐπιβαλλομένης αὐτοῖς καθ' ἐκάστην πίεσεως. Ὁ στόμαχος ἐν τῷ ὑγιεῖ ἀνθρώπῳ ἔχει συνήθως τὴν δύναμιν τοῦ χωνεύειν διπλάσιαν ἢ τριπλάσιαν ποσότητα τῆς πρὸς διατροφῆν τοῦ σώματος ἀπαιτουμένης τροφῆς. Οὐκί τοις φίλοις τῶν εὐωχιῶν, ἐὰν ὁ στόμαχος ἔπαυεν ἐνεργῶν καθ' ἣν στιγμὴν πληροῦνται αἱ ἀπαιτήσεις τῆς φύσεως! Αὕτη ἡ ἀρχὴ τοῦ ταμιεύειν δύναμιν πέρα τῶν συνήθων ἀναγκῶν ἐκάστης ἡμέρας, δύναμιν χρησιμεύουσαν μόνον ἐν σπανίαις καὶ ἰδιαιτέραις περιστάσεσιν, εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς φύσεως δι' ὅλης τῆς διαρκείας τῆς ζωῆς. Σκορπίζει σπέρματα καθ' ἐκατομμύρια, ἐκεῖ ὅπου γιλιάδες μόνον δύνανται νὰ βλαστήσωσιν.

Ἐπάρχει δὲ καὶ νόμος τῆς φύσεως κείμενος ἐν αὐτῇ τῇ ρίζῃ τῶν ἀρχῶν, ὑπὲρ ὧν μέλλω νὰ συνηγορήσω τὴν ἐσπέραν ταύτην.

τουτέστιν ὅτι πᾶν πλάσμα ἐμφυχον ἔχει ἐκ γενετῆς αὐξήσεως καὶ ἀναπτύξεως ὄρια, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, πέραν τῶν ὁποίων εἶναι ἀδύνατον νὰ προβῇ δι' ὅσης ὀήποτε βίαις. Ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται οὐδὲν νὰ προσθέσῃ εἰς τὸ ἑαυτοῦ ἀνάστημα. Ὁ βραχίων τοῦ γαλκέως δὲν δύναται ν' αὐξήσῃ πέραν τοῦ μέτρου του, ἢ τοῦ σφαιροπαίκτη (cricketer) ταχύτης δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸν ὀρισμένον αὐτῇ βαθμὸν, ὡσπύτως δὲ καὶ ἡ τῆς διανοίας προσπάθεια δὲν δύναται νὰ ὑπερπηδῆσῃ τὸν ὀρισμένον βαθμὸν τῆς ἐγκεφαλικῆς δυνάμεως, ἣν ἔχει ἕκαστος ἄνθρωπος· οἱ δὲ βαθμοὶ οὗτοι διάφορον ἔχουσιν ὄριον ἐν ἐκάστῳ ἀνθρώπῳ, ὡς πρὸς τὰς διαφόρους αὐτοῦ δυνάμεις, καὶ τὰ διάφορα ὄργανα, ὄριον, ὡς εἴρηται, σταθερὸν καὶ ἀνυπερέβλητον· καὶ ἡ δεκτικότης ἄρα παιδεύσεως καὶ ἀναπτύξεως ἐν ἐκάστῳ νέῳ καὶ ἐκάστη νεάνιδι ἔχει ἀμετατρέπτως καὶ ἀνυπερβλήτως κεχαραγμένα τὰ διανοητικὰ ὄρια.

Δέον δὲ ὁ ἐκπαιδευτῆς πρὸς τούτοις νὰ μελετᾷ καὶ νὰ φυλλάττῃ κατὰ νοῦν τοὺς οὐσιώδεις νόμους τῆς κληρονομικῆς ἀδυναμίας, τῶν ἰδιοτροπιῶν καὶ τῶν ἰσχυρῶν διακριτικῶν χαρακτήρων. Κατὰ τοὺς λόγους ἀνθρώπων τινῶν ἤθελε νομίσαι τις ὅτι ἕκαστος νέος καὶ ἐκάστη νεάνις ἔχει κρᾶσιν τόσον ἀπηλλαγμένην ἐλάττωμάτων καὶ ἀδυναμιῶν, καὶ τόσον ὀλίγον ὑποκειμένην εἰς παρεκτροπὰς, ὅσον πεντηκοντάδραχμον ὠρολόγιον. Οὐδὲν βεβαιότερον ὅμως τοῦ ὅτι πᾶς ἀνὴρ καὶ πᾶσα γυνὴ κατὰ τὸ πλεῖστον ὁμοία εἶναι πρὸς τοὺς γονεῖς. Γενεαὶ ὅλαι ἀπαιτοῦνται ἵνα σχηματισθῶσι νέαι δυνάμεις ζωῆς πρὸς ἐκρίζωσιν κληρονομικῶν ἰδιοτήτων, αἵτινες καὶ πάλιν τείνουσιν ἀδιακόπως εἰς ἐπάνοδον. Αἱ κληρονομικαὶ αὐταὶ ἰδιότητες ἐν τοῖς νέοις εἰσὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀόρατοι, καὶ δὲν δύνανται ψηλαφητῶς νὰ καταδειχθῶσι δι' ἐξωτερικῶν σημείων. Ὑπάρχουσιν ὅμως τὰ σπέρματα αὐτῶν, καὶ ἐμφανίζονται ὡς εὐδῆλα καὶ αἰσθητὰ γεγονότα ἐν τισιν ἡλικίαις καὶ περιστάσεσι. Νέος κληρονομῶν σφοδρὰν ἀρθρίτιδα δύναται νὰ διέλθῃ τὰ εἰκοσιπέντε πρῶτα ἔτη τῆς ἡλικίας του πάντῃ ἐλεύθερος ἀπὸ παντὸς ἴχνους τοῦ νοσήματος· δυνάμεθα ὅμως νὰ εἴπωμεν μετὰ πεποιθήσεως ὅτι ὑπάρχει τι τὸ ὁποῖον δεόν νὰ ζητήσωμεν ἐν τῇ διαίτῃ καὶ ταῖς

βιωτικαῖς περιστάσεσιν αὐτοῦ, ἐὰν θέλωμεν νὰ περιστείλωμεν καὶ ἐκριζώσωμεν τὴν εἰς τὸ νόσημα τάσιν. Πολλὰ νευρικὰ καταστάσεις καὶ νοσήματα εἶναι τὰ μάλιστα πάντων κληρονομικὰ, καὶ λόγους ἐσχυροὺς ἔχομεν νὰ φρονῶμεν ὅτι οἱ τούτοις ἐπιρρεπεῖς καὶ οἱ ἐκ τούτων πάσχοντες πρέπει πολὺ νὰ προσέχωσιν εἰς τὴν τροφήν καὶ τὸν τρόπον τοῦ ζῆν, τὰς περιστάσεις τοῦ βίου καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ λοιπῶν μερῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος, καθ' ἣν ἐποχὴν οἰκοδομεῖται ἡ κρᾶσις, τουτέστι κατὰ τὴν ἡδὴν καὶ νεανικὴν ἡλικίαν, ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου μέχρι τοῦ εικοστοῦ πέμπτου, διότι κατὰ ταύτην ἐπισπεύδονται καὶ καταφάνονται, ἢ ἀναχαιτίζονται καὶ ἐλαττοῦνται αἱ νευρικὰ ἐκεῖναι ιδιότητες. Τὰ προβλήματα τῆς κληρονομικῆς μεταδόσεως τῶν ποιότητων καὶ τάσεων εἰς νοσήματά εἰσιν ἐκ τῶν θαυμασιωτάτων τῆς φύσεως, καὶ οὐδαμῶς πω σαφῶς διεφωτίσθησαν· πολλὰ δ' ἐξ αὐτῶν εἰς οὐδένα δύνανται, τό γε νῦν ἔχον, νὰ ὑπαχθῶσι νόμον ἐν τῇ παρουσίᾳ ἡμῶν καταστάσει τῶν φυσιολογικῶν γνώσεων. Παράδειγματος χάριν, εἶναι ὅλως ἀκατανόητον τὸ τί συμβαίνει δταν ἔχωμεν δύο γενεὰς ἐντελῶς ὑγιῶν ἀνθρώπων μεσολαβούντων μεταξὺ προμάμμης παράφρονος καὶ παράφρονος δισεγγόνου. Ὁ πρόπαππος καὶ ὁ πατήρ εἶχόν τι ὅλως ἀδιάγνωστον εἰς ὑμᾶς ἐν ταῖς κρᾶσεσιν αὐτῶν, καὶ ὁμῶς ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς τοσοῦτον, ὅσον ἐὰν εἶχεν ἐκδηλωθῆ ἐν εἴδει νοσήματος. Ἐν ἐκ τῶν μελλόντων προβλημάτων τῆς φυσιολογίας καὶ τῆς ἰατρικῆς εἶναι τὸ νὰ διαγνώσῃ καὶ συμπεράνῃ τὰ περὶ τῶν νόμων τῆς διαδοχῆς ἢ κληρονομίας ἐν ζῶσι πλάσμασι, καὶ ν' ἀντιπράττῃ εἰς τὰς κακὰς κληρονομικὰς τάσεις διὰ βιωτικῶν μέσων. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ δεόν ἀναμφιβόλως ν' ἀρχίσωμεν ἐργαζόμενοι προΐμως ἐν τῷ βίῳ, κανονίζοντες ἰδίως τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ παρέχοντες αὐτὴν συμφώνως πρὸς τὰς εἰσηγήσεις, τοὺς νόμους καὶ τοὺς ὅρους τῆς φύσεως.

Ἄλλος νόμος τῶν ἐμφύχων ὄντων, τὸν ὁποῖον δεόν νὰ ἔχη τις πρὸ ὀφθαλμῶν εἶναι οὗτος· ὅτι ὑπάρχει γενικὴ τις ἐνέργεια ἐν τῷ ὀργανισμῷ, δυναμένη νὰ χρησιμεύῃ εἰς πολλὰ, καὶ νὰ λάβῃ διάφορους μορφὰς, ἤτοι τὴν τῆς αὐξήσεως, θρέψεως, δυνάμεως τῶν

μυῶν, σκέψεως, αἰσθήσεως καὶ ἀποκτήσεως γνώσεων, κατὰ τὴν ἀνάγκην καὶ χρήσιν αὐτῆς. Τὸ ὀλικὸν ἕως αὐτῆς ποσὸν εἶναι αὐστηρῶς ὠρισμένον, καὶ ἂν μεταχειρισθῆ τις αὐτὸ πρὸς τινα σκοπὸν, δὲν ὠφελεῖ πρὸς ἄλλον. Ἐὰν π. χ. μεταχειρισθῆς τὴν δύναμιν τῆς ἀτμομηχανῆς σου πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρισμοῦ, δὲν δύνασαι νὰ σοὶ χρησιμεύσῃ πρὸς διάπρισιν ξύλων. Ὅμοίως δὲ, ἐὰν χρησιμεύῃ ἡ ζωϊκὴ ἐνέργεια πρὸς ἀπεργασίαν τῶν ὀστέων, τῶν μυῶν καὶ τοῦ ἐγκεφάλου, ἐν ᾧ χρόνῳ τὸ κοράσιον αὐξάνει δύο δακτύλους κατὰ τὸ ἀνάστημα καὶ δεκατέσσαρας λίτρας κατὰ τὸ βάρος, τὸ ἔτος ἐκεῖνο δὲν δύναται νὰ χρησιμεύῃ πρὸς ἀπόκτησιν γνώσεων καὶ πρὸς μελέτην. Ἐὰν διὰ προώρου πίεσεως προκαλῆς καὶ μεταχειρίζησαι διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τὴν ἐνέργειαν ἣτις ὠφείλε νὰ προβαίνῃ εἰς σωματικὴν μεγέθυνσιν καὶ ἐνδυνάμωσιν, παράγει μικρὸν καὶ νοσερὸν δείγμα ἀνθρωπότητος, ἀκριβῶς ὅπως ἐκεῖνα τὰ φυτὰ, ὧν προεδιάσθησαν εἰς βλάστησιν τὰ ἄνθη, καὶ παρήχθησαν ἐλλιπῆ κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ζωηρότητα, καὶ δὲν θέλουσι παράγει σπόρον. Ἡ φύσις διαθέτει τὰς ἑαυτῆς ἐνεργείας ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ πλάσματι ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν ἐκάστου ὀργάνου καὶ δυνάμεως· ὑπάρχει ἐναρμόνιός τις σχέσις, ἣν τηρεῖ τὸ μὲν πρὸς τὴν δέ· ἡ δὲ σχέσις αὕτη τυγχάνει διάφορος ἐν διαφόροις ἀνθρώποις καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς τοῦ βίου. Ὁ ζευγηλάτης καταβάλλει τὸ πλεῖστον τῆς ἐνεργείας του διὰ τῆς τῶν μυῶν ἐργασίας καὶ εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ δακνυμένου μυός, ὀλιγίστη δὲ ὑπολείπεται αὐτῷ πρὸς σκέψιν. Ὁ σπουδαστὴς καταναλίσκει τὴν ἑαυτοῦ ἐν τῷ διανοητικῷ ἀγῶνι τοῦ ἐγκεφάλου του, καὶ ὀλιγίστη ὑπολείπεται αὐτῷ πρὸς βραδείαν διὰ τῶν μυῶν ἐργασίαν. Ναι μὲν ἡ φύσις ἐνίοτε ἀσωτεύει τὴν ἐνέργειάν της καὶ χρηθεῖ ἀφθόνως διὰ τὴν ἄκραν προσπάθειαν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν μυῶν ἐν τισὶ περιστάσεσιν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ τὸν κανόνα, καὶ δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ἐφαρμόσιμον εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους. Ἐν ταῖς διαφόροις τοῦ βίου περιόδῳ, ἡ φύσις χρῆται τῇ ἑαυτῆς ἐνεργείᾳ διαφοροτρόπως· ἐν μὲν τῇ βρεφικῇ ἡλικίᾳ κυρίως πρὸς σωματικὴν αὐξήσιν, ἐν δὲ τῇ μικρᾷ κορασιακῇ ἡλικίᾳ ἐν μέρει πρὸς σωμα-

τικὴν αὐξήσιν, ἐν δὲ τῇ ἡβῃ, περὶ ἧς κυρίως θέλω ὁμιλήσει τὴν ἐσπέραν ταύτην, αἱ προσπάθειαι αὐτῆς τείνουσιν εἰς τελειοποίησιν τῆς οἰκοδόμησιν κατὰ πάντα, εἰς τὸ νὰ φέρῃ δηλονότι εἰς πλήρη ἀνάπτυξιν τὰς διαφόρους λειτουργίας, νὰ ἐνδυναμώσῃ καὶ διαθέσῃ ἐναρμονίως ὅλον τὸ σῶμα καὶ τὸν ἐγκέφαλον, οὕτως ὥστε νὰ δύνωνται νὰ παράγωσιν ἐν τοῖς ἐπομένοις χρόνοις τῆς ἐντελοῦς ὠριμότητος πᾶν ὅ,τι ἐπιδέχονται. Ὅθεν δὲν εἶναι αὕτη περίοδος παραγωγῆς, ἀλλὰ προσκτῆσεως. Ἐὰν ἡ παρὰ τῶν προγόνων κληρονομηθεῖσα ἀρχικὴ κρασις ὑπῆρξε καλὴ, ἂν αἱ βιωτικαὶ περιστάσεις τῆς βρεφικῆς καὶ παιδικῆς ἡλικίας ἦσαν συντελεστικοί, ἂν ἡ ἀνατροφή διεξήχθη καλῶς, ἀναπτύσσουσα τὸ πρῶτον πλάσμα καθ' ἀπάσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, ὁμαλῶς καὶ ἐναρμονίως κατὰ τὸ σχέδιον τῆς Φύσεως, ἐν τῇ ἡβικῇ ἡλικίᾳ συνεπλήρωσε καὶ ἐτελειοποίησε πᾶν ὄργανον, πᾶσαν δύναμιν, ἄνευ βλάβης οὐδεμιᾶς πρὸς ὄφελος ἄλλης, τότε ἐλπίζομεν, καὶ ἐξάπαντος θὰ ἔχωμεν γυναῖκα ὑγιᾶ, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει εὐδαιμονοῦσαν, μὲ πλήρη ἰκανότητα πρὸς ἐργασίαν, πρὸς παραγωγὴν, πρὸς ἀντίστασιν κατὰ βλαβερῶν ἐπιδράσεων καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐτῶν τῆς ὠρισμένης αὐτῇ ζωῆς. Ἀλλὰ ταῦτα δύνανται νὰ προκύψωσι μόνον ἐξ ἐναρμονίου καὶ ὑγιοῦς ἀναπτύξεως, ἧτις ἀποτελεῖ τὴν ἰατρικὴν σημασίαν τῆς λέξεως ἀνατροφή. Ταῦτα, λέγω, ἀποκτῶνται, ἐὰν θεωρῶμεν τὴν γυναῖκα ὡς ἀχώριστον μονάδα ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συγκειμένην.... Ἀπολαύομεν δὲ τῶν ἀγαθῶν τούτων, ἐὰν ὁ ἐκπαιδευτὴς ἐν ταῖς προσπάθειαις αὐτοῦ ἀκολουθῇ τὸν ὑπὸ τῆς φύσεως τεθέντα διὰ γεγονότων ὑπογραμμὸν, προσέχων εἰς τὰς ἀρμονίας καὶ ἐκτελῶν τοὺς νόμους αὐτῆς.

Ἐτέρα τις ἀλήθεια ὡς πρὸς τὰς ζωτικὰς ἐνεργείας καὶ προσπάθειας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος εἶναι ἡ ἐξῆς: Ὅτι κινδυνεύεις νὰ καταναλώσῃς διὰ προώρου ὠθήσεως καὶ πιέσεως ἐν τινι χρόνῳ ἢ ἐποχῇ τοῦ βίου τὴν δύναμιν, ἧτις ὄφειλε νὰ ἐφαπλωθῇ ἐπὶ μακρὰς περιόδους. Τοῦτο βλέπομεν καθ' ἑκάστην ἐπὶ ἀνθρώπων οἷτινες διήλθον βίον πολυπαθῆ καὶ τεταραγμένον, μὲ ἀσχολίας ἐπιπόνους καὶ φροντίδας θυμοβόρους. Ἐνιοὶ τούτων φθείρονται τα-

γέως, καὶ γηράσκουσι προίμως, καὶ ἤδη ἐν τῷ πεντηκοστῷ ἔτει
 τῆς ἡλικίας κατέστησαν πρεσβῦται ἀδρανεῖς καὶ ἄνευ ἰκμάδος ζω-
 τικότητος ἐναπολειφθείσης αὐτοῖς Ὅ,τι δαπανήσης ἐν μιᾷ περιόδῳ
 τοῦ βίου στερεῖται ἐν ἄλλῃ· ἐὰν μετὰ δέκα τόνων λιθανθράκων
 ἐν τῇ ἀνθρακαμάξῃ ἐλαύνει τὴν ἀτυμάμαξάν σου ἐξήκοντα μιλια
 τὴν ὥραν, κατὰ τὰς πρώτας δύο ὥρας ἐλπίζεις νὰ κατορθώσης
 τοῦτο ἐπὶ πολὺ; Ἐκάστη περίοδος τοῦ βίου ἔχει τὰς ἰδιαζούσας
 αὐτῇ δυνάμεις καὶ ἐνεργείας, ἐν αἷς τυγχάνει κατ' ἐξοχὴν πλου-
 σία. Κατὰ τὴν ἡδὴν αἱ κυριώτεραι σωματικαὶ καὶ διανοητικαὶ
 ποιότητές εἰσι λίαν εὐδῆλοι· περὶ τούτων ὅμως θέλω διαλάβει
 μετ' ὀλίγον ἰδιαιτέρως· ἀρκεῖ δὲ νὰ εἰπωμεν ἐνταῦθα ὅτι δὲν εἶναι
 τόσον ἰσχυρῶς διανοητικαὶ ὥστε νὰ δεσπόζωσι κατὰ πασῶν τῶν
 γενικῶν ἐνεργειῶν, καὶ νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς διανοητικὴν ἐρ-
 γασίαν. Τοῦτο δύναται μὲν νὰ γίνῃ, ἀλλὰ τὸ ζήτημα εἶναι ἂν
 ὠφελεῖ; Ἄρα καθιστᾷ τὸν βίον πληρέστερον κατὰ τὰς ἐνεργείας
 καὶ ἀπολαύσεις καὶ διὰ τοῦτο εὐδαιμονέστερον ἐν συνόλῳ; Ὁ ἰα-
 τρὸς ὀφείλει νὰ θεωρῇ τὸν βίον, ὡς ὁ φιλόσοφος, ἀπὸ τῆς κοιτί-
 δος μέχρι τοῦ τάφου, καὶ οὐχὶ καθ' ἐν μέρος αὐτοῦ μόνον, ὡς ὁ
 ἀνατρέφων ἢ ὁ ἐκπαιδευὼν ἐξ ἀνάγκης πράττων, κατ' οὐδὲν ἐν-
 διαφερόμενος εἰς αὐτὸν κατόπιν, ὅπως πολλοὶ ἀρχιτέκτονες καὶ ἐρ-
 γολάβοι, οἵτινες οἰκοδομοῦντες τὰς οἰκίας ἡμῶν, μᾶς παραδίδου-
 σιν αὐτάς ἐν τῷ ὠρισμένῳ χρόνῳ τῆς συμφωνίας, καὶ οὐδὲ βλέ-
 πουσί ποτε αὐτὴν πλέον, διότι τὸ μέλλον αὐτῶν δὲν τοῖς ἐνδια-
 φέρει πολὺ. Πολλάκις προέτεινα ὁ ἀρχιτέκτων καὶ ἐργοδηγὸς νὰ
 ἦναι ὑπόχρεοι νὰ ἐπισκέπτωνται τὴν ὑπ' αὐτῶν κτισθεῖσαν οἰκίαν,
 ἐν διαστήματι τῶν πρώτων πέντε ἐτῶν, καὶ νὰ λαμβάνωσιν ὑπό-
 λοιπά τινα πληρωμῆς, κατὰ τὰς περιόδους ταύτας, ἐὰν ἡ οἰκο-
 δομὴ ἐξακολουθῇ νὰ μένῃ ὀρθὴ καὶ ἀβλαβὴς. Ὅμοίως λοιπὸν καὶ
 ἡ τοῦ ἐκπαιδευτοῦ φήμη θέλω νὰ ἐξαρτᾶται οὐχὶ ἐκ τοῦ τί κα-
 τώρθωσε μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἡλικίας, ἀλλ' ἐκ
 τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐκπαιδεύσεως αὐτοῦ κατὰ τὸ τεσσαρα-
 κοστὸν, πεντηκοστὸν καὶ ἐξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ ἐκπαι-
 δευθέντος.

Ἡ ἀνατροφή καὶ ἡ ἐκπαίδευσις προπαρασκευάζουσιν εἰς ἐργασίαν ἐν τῷ βίῳ· εἰς λοιπὸν συνέτειναν εἰς τὴν ὑγίειαν, εὐδαιμονίαν, ἐπιτυχίαν καὶ μακροβιότητα τοῦ ἀνθρώπου, τότε ὀφείλουσι καλῶς ἐξετελέσθαι· εἰς ὅμως κατὰ τινὰ βαθμὸν προὔξενον νοσήματα, κακοδαιμονίαν καὶ ἀποτυχίαν, ὀφείλουσι κακῶς διεξήχθησαν.

Ἐπάρχει καὶ ἑτέρα ζωικὴ ἀλήθεια ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ἣν δεόν νὰ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν, ἐγὼ τοῦλάχιστον πιστεύω τοῦτο ὡς ἀναντίρρητον·—τουτέστιν ὅτι μία τις γενεὰ, ζῶσα ἐν μεγίστῃ ἐντάσει τῶν δυνάμεων αὐτῆς, ἢ ὑποστᾶσα μεγάλας κακουχίας, ἐνδεχόμενον νὰ ἐξαντλήσῃ καὶ καταναλώσῃ πλέον ἢ τὴν ἀνήκουσαν αὐτῇ μερίδα ἐνεργείας· ἐν ἄλλοις λόγοις δυνατὸν νὰ σύρῃ συνάλλαγμα ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων, καὶ νὰ μεταβιβάσῃ εἰς τὴν ἀκόλουθον γενεάν ποσὸν δυνάμεως ἀνεπαρκὲς πρὸς ἀπότισιν τοῦ συναλλάγματος. Φρονῶ δὲ ὅτι πολλοὶ ἐξ ἡμῶν ἀπολαύουσι τῶν ἀγαθῶν τῆς ἀταράχου, ἀκυμάντου καὶ ὀκνηρᾶς ζωῆς τῶν τῆς παρελθούσης γενεᾶς προγόνων ἡμῶν· διότι ἐκεῖνοι μὲν ἐταμίευσαν οὕτω δραστηριότητα ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμεῖς δὲ νῦν καταναλίσκομεν αὐτήν.

Τὸ ζήτημα λοιπὸν εἶναι τοῦτο·—Δυνάμεθα ἐν τῇ ἡβικῇ ἡλικίᾳ ν' ἀρχίσωμεν νὰ ζῶμεν κατὰ τὸ ἔπακρον τῶν δυνάμεων ἡμῶν, καὶ νὰ ἐξακολουθῶμεν οὕτω μέχρι τέλους τῆς ζωῆς ἡμῶν, (ἦτις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐν γένει εἰπεῖν θὰ ἦναι μᾶλλον βραχεῖα ἢ μακρά) ἐν ταύτῃ δὲ νὰ μεταδώσωμεν τοῖς ἀπογόνοις ἰκανὴν ζωτικὴν ἐνεργείαν διὰ τὰς ἑαυτῶν χρείας; Ποσάκις συνέβη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου ὅτι λαοὶ οἵτινες ἐπὶ πολλὰς γενεὰς δὲν ἔδειξαν ἰδιαιτέραν δραστηριότητα, αἰφνης ἀνέλαμψαν μὲ φοβεράν ἔκρηξιν ἐθνικοῦ μεγαλείου ἐπὶ τινὰ χρόνον, καὶ μετὰ ταῦτα σχεδὸν ἐξέλιπον! Οἱ Τάρταροι ὑπὸ τὸν Τσεγκίς-Χάν, οἱ Τοῦρκοι, ὅτε ἐνεποίησαν τρόμον τῇ Εὐρώπῃ, οἱ Ἀραβες ὅτε κατεκτήσαντο τὴν Ἰσπανίαν, εἰσι παραδείγματα. Ἄς προσέχωμεν λοιπὸν ἵνα μὴ τοῦτο συμβῇ καὶ ἡμῖν. Ποσάκις βλέπομεν ἡσυχον ἀγροτικὴν οἰκογένειαν, ἦτις ἀφοῦ ἐπὶ γενεὰς ὄλας ἔζησε βίον εὐήθη, αἰφνης

παράγει ένα ἢ δύο μεγάλους ἀνδρας, εἶτα δὲ πάλιν βυθίζεται εἰς ἀφάνειαν μείζονα τῆς προτέρας, ἢ ἐκφυλίζειτε καὶ ἐκλείπει παντελῶς !

Ἐτερον συμβεβηκός ἐν τῇ σωματικῇ καὶ διανοητικῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἶναι τοῦτο, ὅτι ὑπάρχουσι φυσιολογικαί τινες ἐποχαὶ ἢ περίοδοι τοῦ βίου, ὧν ἐκάστη ἔχει σημασίαν τινά. Αἱ κυριώτεραι τῶν περιόδων τούτων εἰσὶν ἡ νηπιακὴ ἡλικία, ἡ βικῆ, νεανικὴ, ἀνδρική, κλημακτηρικὴ⁽¹⁾ καὶ ἡ γεροντικὴ. Δέον δὲ νὰ ἐξακριβώσωμεν τί ἐννοεῖ ἡ Φύσις διὰ τῶν περιόδων τούτων. Εἰς τί ἀγωνίζεται νὰ φθάσῃ ἐν ἐκάστη περιόδῳ ; Τίνες εἰσὶν οἱ κατ' ἰδέαν ὄροι ἐκάστης αὐτῶν ; Οὐδεμία ἐκ τῶν περιόδων τούτων δύναται νὰ μελετηθῇ ἐκ σωματικῆς ἀπόψεως μόνον· δέον νὰ θεωρηθῇ ἐκ τῆς ἀπόψεως τοῦ ὅλου ὄντος, μεθ' ὅλων αὐτοῦ τῶν δυνάμεων, σωματικῶν τε καὶ ψυχικῶν. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλαῖς περιστάσεσιν αἱ κληρονομικαὶ ἀδυναμίαι πρέπει νὰ τεθῶσιν εἰς τὴν πλάστιγγα. Αἱ περίοδοι ἐκεῖναι τοῦ βίου δὲν δύνανται νὰ ἐννοηθῶσιν ἐντελῶς θεωρούμεναι ὡς πρὸς τὸ ἄτομον· ἡ σημασία αὐτῶν φαίνεται μόνον ὅταν ὁ κοινωνικὸς βίος, ὁ προγονικὸς, καὶ ὁ τῶν ἀκολουθῶν γενεῶν, ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν. Ἐὰν δὲν ἐννοηθῶσι καὶ οὕτω γείνη κακὴ χρῆσις αὐτῶν, οὐ μόνον τὸ ἄτομον ὑποφέρει, ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνία καὶ ἡ μέλλουσα γενεά· ἰδίως ἡ τῆς ἥβης ἡλικία τυγχάνει τὰ μάλιστα περισπούδαστος, διότι εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς θερινῆς ὀριμάνσεως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ζωτικότητος. Ἐὰν ὁ σίτος ὀριμάσῃ κακῶς, δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ οὔτε ὡς τροφή, οὔτε ὡς σπόρος.

Τοιοῦτός ἐστὶν ὁ τοῦ ἱατροῦ, ἢ κάλλιον εἰπεῖν ὁ τοῦ φυσιολόγου, τρόπος τοῦ ἐξετάζειν τὴν γυναῖκα, ὡς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἀνατροφὴν αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄνθρωποι δὲν συλλογίζονται τὸν γονέα ἐν γένει καὶ τὸν ἐξ ἐπαγγέλματος ἐκπαιδευτὴν ἐν τῇ τεχνητῇ σημασίᾳ, ἀναλαμβάνομεν ἡμεῖς τὴν γενικὴν ταύτην ἐποψίν τοῦ θέματος, διότι ὁ τοῦ ἐπαγγέλματος ζῆλος τοῦ ἐκπαι-

(1) Ἡ τῆς τροπῆς ἢ μεταβολῆς.

δευτοῦ λαμβάνει ὑπ' ὄψιν καὶ καλλιεργεῖ ἐν μόνον εἶδος δυνάμεων, τουτέστι τὰς διανοητικὰς· καὶ ἐπειδὴ νομίζομεν ὅτι ἡ κοινή γνώμη κατανατᾷ καὶ θεωρῆ ὡς ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ἐν τῇ γυναικειᾷ ἀνατροφῇ, ἐκεῖνα ὅπερ ἡμεῖς δὲν νομίζομεν τόσον ἐπάναγκες, περὶ ἐλαχίστου θε ποιεῖται ἐκεῖνο, ὅπερ ἡμεῖς θεωροῦμεν ὡς τὸ σπουδαιότατον, διὰ τε τὸ ἄτομον καὶ δι' ὅλον τὸ γένος, τουτέστι τὴν κρᾶσιν καὶ τὴν ὑγίειαν, φρονῶ ὅτι ἡ φυσιολογικὴ ἀποψις τῆς τῶν θηλέων ἀνατροφῆς συμφέρει νὰ προβάλληται καὶ νὰ παριστᾶται εἰς τὸ δημόσιον συγχρότερον ἢ ὅσον συνήθως· καθ' ὅσον δὲ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα ἐν τῷ μετέπειτα χρόνῳ τοῦ βίου, ὅταν ἀθετηθῶσιν οἱ τῆς φύσεως νόμοι, ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ διορῶνται καὶ εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ ἱατροῦ ὑπάγονται, δεόν νὰ ἐκτίθωνται ὑπ' αὐτοῦ σαφῶς καὶ ἐντόνως εἰς τὰ ὄμματα τῶν γονέων καὶ ἐκπαιδευτῶν ἐν γένει. Τοῦτο δὲν ἐνδιαφέρει μόνον τὸν ἱατρὸν καὶ τὸν ἀμέσως ὑπ' αὐτοῦ θεραπευόμενον ἀσθενῆ, ἐνδιαφέρει τὸ σύνολον τῶν πολιτῶν.

Ἐισέρχομαι νῦν εἰς λεπτομερείας, ἐπεξηγῶν τὰς γενικὰς ἀρχὰς ὧν ἐμνημόνευσα, καθ' ὅσον ἐφαρμόζονται εἰς ἐκείνην τὴν περίοδον τοῦ βίου τῆς νεάνιδος, καθ' ἣν τὸ κυριώτερον μέρος τῆς ἐκπαιδεύσεως αὐτῆς διεξάγεται. Δὲν θὰ εἶπω πολλὰ περὶ τῆς νηπιακῆς καὶ παιδικῆς ἡλικίας μέχρι τοῦ δεκάτου τρίτου ἔτους. Πρὸ τοῦ χρόνου τούτου εἶναι ἀναμφιβόλως οὐσιῶδες τὸ νὰ διευθύνηται ἡ ἀνατροφή ἢ ἐκπαίδευσις κατὰ τὰς φυσιολογικὰς ἀρχὰς, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἄνευ πολλῶν ὠρῶν διανοητικῆς ἐργασίας, καὶ μετὰ πολλοῦ παιγνίου καὶ ἀφθόνου ἀναπαύσεως ἐν αἰθούσαις εὐαέροις. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς παιδικῆς ἡλικίας ὀλίγιστα κοράσια ὑπερβαρύνουσιν ἑαυτὰ διὰ πολλῆς ἐργασίας. Ὅταν τοῦτο συμβῆ, γίνεται δι' ἐξωτερικῆς πιέσεως, τὰ δὲ κακὰ ἀποτελέσματα εἶναι συνήθως πρόσκαιρα, καὶ εὐκόλως θεραπεύονται δι' ὀλίγης ἀναπαύσεως καὶ τέρψεως ἐν τῇ ἐξοχῇ.

Ἡ τῆς ἡδῆς περίοδος εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων ὑπὸ σωματικὴν καὶ διανοητικὴν ἔποψιν διὰ τοὺς νέους καὶ τὰς νεάνιδας· ἰδίως δὲ διὰ ταύτας. Σωματικῶς τὸ παιδίον τρώγει, κοιμᾶται, αὐξάνει, παίζει, καὶ πράττει ὅ,τι διατάσσεται. Ὁ βίος αὐτοῦ οὐδὲν

ἔχει σκέψεως· πᾶν τὸ ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ τῷ σώματι αὐτοῦ τυγχάνει ἀρτιπαγές καὶ ἀμόρφωτον καὶ οὐδεμίαν δεικνύει μονιμότητα. Ἰπάρχει ἐν αὐτῷ μεγάλη καὶ διαρκῆς τῶν μυῶν ἐνέργεια, καὶ κλίσις πρὸς θόρυβον, κρότον, ὕπνον, καὶ δύναμιν πρὸς ταχεῖαν χώνευσιν. Αἱ ἡδοναὶ τοῦ βίου του εἶναι γλυκίσματα καὶ παίγνια, ἡ φαντασία ἐπιπόλαιος, ἡ στοργὴ ἔμφυτος, ὁ δὲ χαρακτήρ ἐν τῷ γίγνεσθαι δὲν ὑπάρχει ἐν αὐτῷ ὀρθὴ ἠθικὴ, καὶ οὐδὲ ἀληθὲς αἰσθημα ὀρθοσκευτικόν. Ὀλίγον ὑπόκειται εἰς νευρικὰς παθήσεις, πλὴν ἐκείνων αἵτινες ἄπτονται τοῦ τῶν μυῶν συστήματος, δὲν ὑποφέρει ἐκ νευραλγίας, καὶ οὐδὲν ἐκ νοσημάτων ψυχικῶν, τὰ πλεῖστα τῶν νοσημάτων αὐτοῦ εἰσιν ὀξεία καὶ ταχέως παρέρχονται. Τὸ πρᾶγμα ὁμως διαφέρει πολὺ ἐν ταῖς κόραις ἀρχομένης τῆς ἡβης. Τότε νέου εἶδους σωματικαὶ ἐνέργειαι ἄρχονται, μεγάλοι χῶροι τοῦ ἐγκεφάλου, τέως ἀργοὶ, εἰσέρχονται εἰς ἐνεργὸν ἄσκησιν· ἡ αὔξησις λαμβάνει διάφορον διεύθυνσιν καὶ τύπον, τὸ ἄχαρι τῶν κινήσεων δὲν εἶναι ἀσύνηθες, ἐνῶ ἀφ' ἐτέρου χάρις τέως ἀνέφικτος καθίσταται αὐτῇ ἐφικτὴ. Τὰ ὅσῃ ἄρχονται συγκολλώμενα καὶ στερεοούμενα κατὰ τὰ ἄκρα, καὶ οἱ ἀπαλοὶ ἐκ χόνδρου ἄρμοι συμπήγνυται ἔτι μᾶλλον. Αἱ διάφοροι ὀρέξεις πρὸς τροφήν καὶ πόσιν πολλάκις μεταβάλλονται· ἄρτος καὶ βούτυρον καὶ γλυκίσματα δὲν εὐχαριστοῦσι πλέον ἐντελῶς, καὶ δριμύτεραι καὶ ἐρεθιστικώτεραι τροφαὶ ἐπιζητοῦνται· τὸ παράστημα καὶ τὸ βάδισμα μεταβάλλονται, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ τοῦ κάλλους χαρακτηρῆς ἄρχονται ἀναπτυσσόμενοι, αἱ διανοητικαὶ ὁμως μεταβολαὶ ἐν αὐτῇ εἰσιν ἔτι καταφανέστεραι. Πᾶν ὅ,τι ἰδίως χαρακτηρίζει τὴν γυναικῆ βαθμηδὸν ἐμφανίζεται, τὰ παιδαριώδη παραιτοῦνται, τὰ πλαγχόνια δὲν τέρπουσι πλέον, καὶ πρῶτον ἤδη ἀτομικαὶ ιδιότητες διανοητικαὶ καταφαίνονται. Τὸ ἀποτελεσματικὸν μέρος τῆς διανοητικῆς φύσεως βαθμηδὸν λαμβάνει ὅλως νέας μορφὰς καὶ νέας δυνάμεις, καὶ ἡ φιλολογία καὶ ἡ ποίησις κατ' ὀλίγον ἐννοοῦνται εἰς τρόπον ἀόριστον, πολλάκις δὲ ἡ τελευταία καθίσταται πάθος, ἡ φαντασία ἐπιρρώννυται καὶ διευθύνεται εἰς ἄλλας ὁδοὺς ἢ πρότερον· τὸ αἰσθημα τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου καὶ τοῦ καθήκου

τος ἐνεργεῖ κάλλιον· ἡ ἥλική κατὰ τὴν ὀρθὴν αὐτῆς σημασίαν ἀποβαίνει νοητὴ· αἰσθημα σπουδαιότητος καὶ εὐθύνης τοῦ βίου δύναται νὰ εἶπῃ τις ὅτι διεγείρεται τότε κατὰ πρώτην φοράν· ἡ γνώσις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἀποκτᾶται, καὶ τὸ θρησκευτικὸν ἔνστιγμα πρῶτον διεγείρεται καθ' ὅποιον δῆποτε βαθμὸν, ἡ μετριοφροσύνη καὶ ἡ πρὸς ἑαυτὴν δυσπιστία ἐν τισι περιστάσεσι πρῶτην φοράν δηλοῦνται. Ἡ συγκίνησις προσκτᾶται βάθος, καὶ ἡ στοργὴ ἐπιφαίνεται, τὰ ἀληθῶς συμβησόμενα καὶ τὰ ἐνδεχόμενα τοῦ βίου ἐκφαίνονται δι' ἀσαφῶν καὶ ὄνειροειδῶν συγκινήσεων καὶ πόθων μεστῶν μακαριότητος, ἀλλ' οὐχὶ ἐστερημένων καὶ δυσκολιῶν καὶ σοβαρότητος. Ἡ ἔφηβος κόρη αἰσθάνεται ὅτι εἰσῆλθεν ἤδη εἰς νέαν χώραν, ἧς ἀγνοεῖ τὴν ὄψιν, ἧτις ὅμως ἐνδεχόμενον νὰ ἦναι πλήρης ἀγαθῶν καὶ εὐδαιμονίας δι' αὐτήν. Ἡ τοῦ συλλογίζεσθαι δύναμις αὐξάνει, ἀλλ' εἰσέτι δουλοῦται ὑπὸ τοῦ ἐνστίγματος καὶ τῶν συγκινήσεων· ἡ σύλληψις ἰδανικότητος ὁποῖου δῆποτε πράγματος τῇ εἶναι ἐφικτὴ καὶ τείνει εἰς ἀντικατάστασιν τῆς πραγματικότητος· αἱ σχέσεις καὶ τὰ αἰσθήματα πρὸς τὸ ἕτερον φύλον εἰσιν ὄλως μεταβεβλημένα, ἡ δὲ μεταβολὴ αὕτη καθιστᾷ τὴν ὑφισταμένην κόρην αὐτὴν ἐπιδεκτικὴν σφοδρῶν συγκινήσεων, αἵτινες δυνατόν νὰ ὑπερῖσχυσωσι τῆς λοιπῆς διανοητικῆς ὑπάρξεως. Αἰσθάνεται ἤδη πεποίθησιν εἰς ἑαυτὴν καὶ πολλάκις ἰδιοτέλεια ὑπάρχει ἔμφυτος καὶ ἀποφασιστικὴ ἐνέργεια καὶ τάσις πρὸς καταπάτησιν τοῦ ἑαυτῆς συμφέροντος καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Ἄπασαι αὗται αἱ μεταβολαὶ χωροῦσιν ἐν συνδέσει μετὰ τῶν σωματικῶν μεταβολῶν καὶ σωματικῶν ἀναπτύξεων. Ὑπάρχει ἐνέργεια καὶ ἀλληλεπίδρασις μετὰξὺ σώματος καὶ ψυχῆς καθ' ὅλοκληρίαν, παρομαρτεῖ δὲ τούτοις ἐν ὑγιεῖ καταστάσει ζωϊκὸς ἀναθρασμὸς, εὐφροσύνη, ἡδονὴ ἀπολαύσεως τῆς ζωῆς, χάριν αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν, καὶ σφοδρὸς πόθος πρὸς μεταβολὴν καταστάσεως κοινωνιστικῆς.

Δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχη ἰκανὴ ἐνέργεια ἐν τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι πρὸς ἐργασίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπόλοιπον πρὸς τέρψιν, γέλωτα, παίγνια καὶ εὐθυμίαν, τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ὁ τῆς φύσεως ἀλη-

θῆς τρόπος τοῦ καταναλίσκειν ζωτικὴν δύναμιν μὴ ἀναγκαιοῦσαν δι' ἄλλο τι πρὸς ὥραν.

Διὰ τὴν γένεσιν καὶ τὴν κατὰ μικρὸν ἐξέλιξιν πάντων τούτων τῶν διανοητικῶν μεταβολῶν μέχρι τελείας γυναικός, ἀπαιτοῦνται ἀντίστοιχοι σωματικαὶ ἀναπτύξεις· ἄνευ τούτων δὲν θέλομεν ἔχει οὐδὲν ἐξ ἐκείνων τῶν θαυμασιῶν διανοητικῶν καὶ συγκινητικῶν φαινομένων τῶν καταλλήλως ἐξελιχθέντων καὶ ἀναπτυχθέντων.

Ἐάν ἡ υἰγεία ἢ ἀσθενής, ἢ θρέψις εὐτελής, αἱ σωματικαὶ λειτουργίαι ἀτακτοὶ καὶ ἀτελεῖς, ἡ δὲ νευρικὴ δύναμις παρεφθαρμένη, ἐνδεχόμενον ἡ ὅλη γυναικεῖα ἀνάπτυξις νὰ παύσῃ καὶ νὰ διαστραφῇ. Ἄν ἐγένετο ὑπερβολικὴ χρῆσις τῆς νευρικῆς ἰσχύος ἢ τῆς διανοητικῆς δυνάμεως, ἢ τῶν σωματικῶν ἐνεργειῶν, ἢ τελειότης τῆς φύσεως καθίσταται ἀνέφικτος, καὶ ἡ κόρη φθάνει εἰς τὴν τῆς γυναικός ἡλικίαν ἄνευ τῶν γυναικεῖων χαρακτηριστικῶν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. Τὸ ἰδανικὸν κάλλος κατεστράφη. Ἡ μαθήτρια, ἣτις συνεκέντρωσεν ὅλην τῆς ἑαυτῆς δύναμιν εἰς τὸ εἰσάγειν γνώσεις ἐκ τῶν βιβλίων εἰς τὸν ἐγκέφαλον αὐτῆς, ἀμελοῦσα τῶν σωματικῶν ἀπαιτήσεων, ἢ μεμνηστευμένη κόρη, ἣτις ἠράσθη πρὶν ἡ εὐαισθησία αὐτῆς ἀρκούντως ἀναπτυχθῆ, καὶ ἡ θεραπαινίς, ἣτις ὑπὸ σωματικῆς ἐργασίας ἐξηντλήθη τὰς δυνάμεις, πᾶσαι ἐξίσου ὑπόκεινται εἰς τὰ ἐπακόλουθα δυσαρμόστου, καὶ διὰ τοῦτο νοσερᾶς διανοητικῆς καὶ σωματικῆς κράσεως. Τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ βαίνουσι μετ' ἀπολύτου ἐνότητος, ὅπως τὸ ἐρύθημα τῆς παρθενικῆς παρειᾶς ἐπιφαίνεται καὶ ἐκλείπει μετὰ τῆς συγκινήσεως τῆς παρθένου, καὶ ὅπως ἡ λαμπρότης καὶ εὐκίνησις τῶν μελῶν αὐτῆς συνοδεύουσι τὴν διανοητικὴν ζωηρότητα καὶ μακαριότητα.

Πᾶσαι αὗται αἱ σωματικαὶ καὶ διανοητικαὶ μεταβολαὶ δὲν εἶναι αἰφνίδιαι, οὐδὲ πλήρεις καὶ τέλειαι διὰ μιᾶς· ἀπαιτοῦνται κατὰ μέσον ὄρον δέκα ἕως δώδεκα ἔτη πρὶν ἢ ἐντελῶς συμπληρωθῶσι. Καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα ἐξακολουθοῦσι, κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον μεγάλην ἔντασιν ὑφίσταται ἡ κρᾶσις, καὶ ὅλη ἡ ἐνὸργανος φύσις εὐρίσκεται ἐν καταστάσει, ἣν ἡμεῖς ὀνομάζομεν ἀσπάθειαν.

τουτέστιν ὅτι ἐνεργοῦσα ὑπέκειται εἰς ἀνατροπὴν ἐκ μικρῶν αἰτίων προερχομένην. Ἡ συνδρομὴ τῆς ἐνυπαρχούσης ζωτικῆς ἐνεργείας πρὸς διεξαγωγὴν καὶ ἐναρμόνιον τελειοποίησιν τῆς εἰς ὥραν γυναικός, μεθ' ἄλλων τῶν σωματικῶν καὶ διανοητικῶν ποιότητων, ἅς εἶπον ἀνωτέρω, κατὰ τὸ δεκαετὲς ἢ δωδεκαετὲς τοῦτο διάστημα εἶναι ὄντως μεγάλη.

Ἡμεῖς οἱ ἰατροὶ φρονοῦμεν ὅτι ἡ περίοδος αὕτη εἶναι μία ἐκ τῶν σπουδαιστάτων, διότι ὡς εἶκός, γινώσκομεν τοῦτο ἐκ τῶν συγγῶν περιστάσεων τοῦ θεραπεύειν νοσήματα τότε μὲν γεννώμενα, πληρέστατα δὲ ὠριμάζοντα κατόπιν. Οἱ σωματικοὶ καὶ διανοητικοὶ κίνδυνοι τότε εἶναι ὄντως μεγάλοι. Θεωροῦμεν δὲ ὡς φοβερόν κίνδυνον οὐ μόνον τὴν γένεσιν νοσήματος, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι κοράσιον δυνάμενον ν' ἀναπτυχθῆ εἰς γυναῖκα ὑγιᾶ καὶ εὐδαίμονα, μετὰ συμπεπληρωμένης γυναικειᾶς κατασκευῆς, κατὰ τὸν τύπον τῆς Φύσεως—τὸν μόνον τύπον ὅστις περιποιεῖ εὐδαιμονίαν καὶ εὐχαρίστησιν τῇ γυναικί—νὰ καταστῆ διὰ κακῆς μεταχειρίσεως, σχολικῶς διευθυνομένης ἀνατροφῆς ἢ ἀθλείας ζωῆς, νὰ καταστῆ, λέγομεν, διάστροφος, νὰ μείνῃ ἀνευ τῆς δεούσης φυσικῆς ἀναπτύξεως, καὶ διὰ ταῦτα κακοδαίμων γυνή, ἥτις δὲν δύναται ν' ἀπολαύσῃ ἐκ τοῦ βίου, ὃν ἅπαξ μόνον ἔχει νὰ ζήσῃ, πᾶν ὅ,τι δύναται οὗτος νὰ δώσῃ αὐτῇ. Ὅπως αἱ λοιπὰ τοῦ βίου περίοδοι καὶ ἡ τῆς ἡβῆς ἅπαξ μόνον ἔρχονται. Ἐάν λοιπὸν ἡ τῆς ἀναπτύξεως πορεία, ἥτις εἶναι ὁ κυριώτερος χαρακτήρ αὐτῆς, δὲν συμπληρωθῆ, ὥχθετο ἡ ἀνάπτυξις αὕτη διὰ παντός τοῦ βίου· πᾶν ὅ,τι τελειθῆ τότε εἶναι τελικὸν καὶ μόνιμον, ὡς ἐπίσης καὶ πᾶν ὅ,τι ἀρθεθῆ ἀτελές. Ἐάν ἡ γυνή δὲν ἐμορφώθῃ ἤδη ἐν τῷ εἰκοστῷ πέμπτῳ ἔτει τῆς ἡλικίας τῆς, ὅτι οὐδέποτε θέλει μορφωθῆ· ἐάν δὲν ἦναι ὑγιῆς τότε, πιθανὸν ὅτι οὐδέποτε θέλει εἶναι. Τίς νοῦν ἔχων θέλει ἀρνηθῆ ὅτι εἶναι πολλῶ προτιμότερον ἐξ εἰκοσι γυναικῶν αἱ ἐννεακαίδεκα νὰ ὦσιν ὑγιεῖς μᾶλλον ἢ διανοητικῶς ἀνεπτυγμέναι καὶ πεπαιδευμέναι; Οὐδεμία ἀπόκτησις γνώσεων δύναται νὰ ἀντισκευάσῃ τὴν ὑγίειαν ἐν τῷ μετέπειτα χρόνῳ. Ἵπάρχει ὀργανικὴ τις μακαριότης, ἥτις μόνον τῇ ὑγείᾳ παρομαρτεῖ καὶ τῷ ἐναρ-

μιονίως κατηρτισμένω σώματι καὶ πνεύματι· ἄνευ δὲ ταύτης τῆς ὀργανικῆς μακαριότητος ἡ ζωὴ δὲν εἶναι κτῆμα ἐπιθυμητόν. Ἡ εὐφροσύνη εἶναι ἐν ἑκ τῶν ἐξωτερικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἐντελοῦς ὑγιείας, τίς δὲ γυνὴ μὴ οὔσα εὐθυμος δὲν ἀπέτυχε τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς ἐν τῷ κόσμῳ; Γενικὸν συναίσθημα τοῦ εὖ ἔχειν, εἶναι ἢ ἐκ συνειδήσεως καλλίστη ἀπόδειξις ἐντελοῦς ὑγιείας, ἥτις εἶναι ἢ βᾶσις διαρχοῦς εὐδαιμονίας καὶ σημαίνει καλὴν καὶ ἐναρμόδιον ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος κανονικὴν λειτουργίαν καὶ ἱκανοποιημένας ὀργανικὰς ἀνάγκας. Οἰαδῆποτε λοιπὸν μέθοδος ἐκπαιδευτικὴ παραβλάπτει ταῦτα, εἶναι βεβαίως κακὴ καὶ μονομερής.

Ἐνταῦθα δέον ἴσως νὰ διορθώσωμεν κοινοτάτην ἰδέαν ὅτι ὁ ἐγκέφαλος ὑπηρετεῖ μόνον τῇ διανοητικῇ ἐργασίᾳ. Ἀκούων τις τὴν φράσιν «ἐργασία τοῦ ἐγκεφάλου» νομίζει ὅτι ἡ τῶν μυῶν ἄσκησις καὶ αἱ συνήθειαι ἀσχολίαι δύνανται νὰ ἐκτελῶνται ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐνεργείας τοῦ ἐγκεφάλου. Οὐδὲν τούτου σφαλερώτερον. Ὁ ἐγκέφαλος εἶναι ὄργανον τὰ μάλιστα περιπεπλεγμένον τὴν τε ὑφὴν καὶ τὴν λειτουργίαν, καὶ κανονίζει τὴν ἐργασίαν παντὸς μέρους τοῦ σώματος, καὶ μέρη αὐτοῦ τινὰ εἰσιν ἀφιερωμένα εἰς τὴν κίνησιν, τὴν αἴσθησιν, τὸ πάθος, τὴν χώνευσιν, τὴν σωματικὴν αὐξήσιν, τὴν θρέψιν κτλ., εἶναι τὸ ὄργανον ὅπερ ἄρχει πάντων τῶν λοιπῶν, τακτοποιοῦν καὶ ἐναρμόζον πάσας αὐτῶν τὰς λειτουργίας. Ἐὰν μία πλευρὰ αὐτοῦ βλαβῆ κατὰ τὸν χρόνον τῆς αὐξήσεως, τὸ ἀντίθετον μέρος τοῦ σώματος ἀτροφεῖ καὶ ἐν μέρει μένει παράλυτον, ἢ δὲ διανοητικὴ ἰσχὺς ἐλαττοῦται. Ὅταν δὲ ἄμετρος χρήσις γείνη ἐπὶ τοῦ ἐνός μέρους τὸ ἕτερον πάσχει.

Τὸ θαυμάσιον τοῦτο ὄργανον, τὸ οὐπω ἐντελῶς ἐγνωσμένον, εὐρίσκεται κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ μεγέθους αὐτοῦ ἠϋξημένον, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ὄγκον, ἅμα τῇ ἡβῇ· ἀλλ' αἱ ὑψηλότεραι ἰδιότητες αὐτοῦ, ὅσον ῥωμαλεότης καὶ δύναμις τοῦ παράγειν διαφόρους ἐνεργείας, μόλις τότε φύονται, ἀναπτύσσονται δὲ δι' ὅλης τῆς περιόδου. Τότε δὲ ὁ ἐγκέφαλος ἔχει χρεῖαν ἀφθόνου ἀναπαύσεως, ὕπνου, καθαροῦ ἀέρος, καθαροῦ αἵματος, καλῆς καὶ θρεπτικῆς καὶ οὐχὶ

ἐρεθιστικῆς τροφῆς, καὶ ἐργασίας ἀναπτυσσοῦσης μὲν, μὴ ἐξαντλοῦσης δὲ τὰς δυνάμεις. Τὸ διανοητικὸν μέρος τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι ἀναντητήτως τὸ ὑψιστον, ὑπέρμετροι δὲ χρήσεις τοῦ μέρους τούτου ἐξαντλοῦσι μᾶλλον ἢ ὁποῖου δήποτε ἄλλου μέρους. Ὡς ἤδη εἶπον, πρὸς τι μόνον ἐνεργείας ἢ ἐργασίας εἶναι κατορθωτὸν διὰ διεγέρσεως. Ὁ ἐγκέφαλος ἔχει ποικιλωτάτας λειτουργίας, ἀλλ' ὑπάρχει ἐν αὐτῷ καὶ ἀλληλεγγύη ἐνεργείας· οὐδὲν μέρος αὐτοῦ ἀσθενεῖ χωρὶς νὰ πάσχωσι καὶ τᾶλλα. Οὐδεμία λειτουργία ὑπερβαρύνεται χωρὶς αἱ λοιπαὶ νὰ ἐξασθενήσωσιν· ἰδίως δὲ ὁ ἐγκεφαλικὸς κάματος εἶναι λίαν ἐξασθενωτικὸς. Ἐν ὠρίμῳ ἡλικίᾳ, μετὰ τὴν πλήρη σωματικὴν ἀνάπτυξιν, ἡ τοιαύτη ὑπερβολικὴ κόπωσις ἐπανορθοῦται δι' ἀναπαύσεως, ἢ βλάβη εἶναι μόνον πρόσκαιρος. Ἐάν τις κοπώσῃ τὸν ἐγκέφαλον, εἴτε ἐν μελέτῃ, εἴτε ἐν ἄλλαις διανοητικαῖς ἀσχολίαις, ὀλίγον κοιμώμενος, τῷ ἔλθῃ δ' ἐκ τούτων δυσπεψία, τοῦτο σημαίνει ὅτι κατηνάλωσεν εἰς διανοητικὴν ἐργασίαν τὴν ἐγκεφαλικὴν ἐνέργειαν, ἣτις ὠφείλετο εἰς τὴν πέψιν. Ἀλλὰ παύει τοῦ ἐργάζεσθαι, πορεύεται εἰς τὴν ἐξοχὴν, καὶ ὁ ἀνακουφισθεὶς ἐγκέφαλός του ταχέως ἀναλαμβάνει ἱκανὰς δυνάμεις ὥστε νὰ διεγείρῃ τὸν στόμαχον εἰς τὸ νὰ ἐγκρίνη τοὺς πεπτικούς χυλοὺς του πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου του. Ἀλλ' ἐάν ἐν τῇ ἡβῃ, πρὶν ἢ συμφυῶσι τὰ ὀστά, συμπληρωθῇ ἢ αὐξήσις, καὶ πρὶν ἢ γυναικεία φύσις προκύψῃ πολὺ εἰς τελειότητα, ἐάν ὁ ἐγκέφαλος, ὅστις εὐρίσκεται ἐνησχολημένος εἰς τὸ νὰ ἐκτελέσῃ πάντα ταῦτα προσκολλᾶται ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ἵνα τιθῇ εἰς ἐνέργειαν τὰς ἔτι ἀτελεῖς δυνάμεις του κυρίως εἰς ἀπόκτησιν γνώσεων ἐκ τῶν βιβλίων διὰ πολυώρου μελέτης, ἐάν δ' ἐντεῦθεν κωλύηται ἢ αὐξήσις, λεπτύνηται τὸ αἷμα, αἱ παρειαὶ καθιστῶνται ὠχραὶ, τὸ πάχος καταστρέφεται, τῆς εὐρωστίας καὶ τῶν δυνάμεων, περὶ ὧν ἄνωτέρω εἶπον, γίνηται ἐπίσχεσις πρὶν τελειοποιηθῶσι, τότε, ἅμα ἢ περίοδος τῆς αὐξήσεως καὶ ἀναπτύξεως παύσῃ, ἡ ζημία εἶναι ἀνεανεπανόρθωτος, δὲν ὑπάρχει δὲ οὔτε τόπος οὔτε χρόνος ὀργανικῆς μετανοίας χορηγούμενος ὑπὸ τῆς Φύσεως διὰ τὰς ἀμαρτίας τοῦ διδασκάλου. Δέον τότε ἢ κόρη ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν βίον μὲ ἀτελεῖ

ὄργανισμὸν καὶ βεβλαμμένους δυνάμεις νὰ ὑποστῆ τὰ ἐνδεχόμενα δυστυχήματα ἄνευ ὑποθήκης δυνάμεων τεταμιευμένων. Τοῦτο λυπηρὸν μὲν καὶ διὰ τὸ ἄτομόν· ἀλλ' ὅταν ἐπέλθῃ ἡ τῆς μητρὸς κατάστασις, καὶ δεήσῃ νὰ μεταδοθῶσι τοῖς μεταγενεστέροις ὑγιεῖς ψυχαὶ εἰς ὑγιᾶ σώματα, ὅποια μέλλει γενέσθαι ἢ ἐπερχομένη γενεᾶ, Ἡ ἐποψὶς αὕτη τοῦ ζητήματος τῆς γυναικείας ἀνατροφῆς κατὰ τὴν ἡδλικὴν περίοδον εἶναι τῆς πρωτίστης σπουδαιότητος τοῖς ἀνθρώποις καὶ ὅμως παντελῶς ἄγνωστος τυγχάνει εἰς πολλὰ ἐκπαιδευτικὰ συστήματα.⁽¹⁾ Εἰς τί χρησιμεύει ἡ διανοητικὴ καλλιέργεια, ἐὰν προώρισται νὰ λήξῃ μετὰ τῆς παρούσης γενεᾶς; Ὅποια εὐθύνη τὸ νὰ μεταδίδῃ τις εἰς μελλούσας γενεάς ἀδύνατα σώματα καὶ ὑπερευαισθητοὺς ἐγκεφάλους ὑποκειμένους εἰς παντοῖα νευρικὰ νοσήματα! Οὐδὲν ὑπάρχει βεβαιότερον τοῦ ὅτι αἱ ποιότητες, εἴτε καλαὶ, εἴτε κακαὶ, ἀποκτηθεῖσαι ἐν μιᾷ γενεᾷ μεταδίδονται εἰς τὴν ἀκόλουθον. Ὁ κόσμος δύναται νὰ ᾔναι πολὺ καλλίτερος μὲ γενεὰν εὐρώστων, ἀμαθῶν ἀλλ' εὐδαιμόνων μητέρων, δυναμένων νὰ τίκτωσιν εὐσώμους καὶ ῥωμαλέους υἱοὺς καὶ θυγατέρας (δὲν ἐννοῶ δὲ νὰ συνηγορήσω ἐνταῦθα ὑπὲρ ὑγιείας ἀμαθοῦς) ὁ κόσμος ὅμως θὰ ᾔναι χειρότερος μὲ σύστημα κωλῦσον τὴν πλήρη καὶ ἐναρμόνιον ἀνάπτυξιν ἐν ταῖς μητράσι τῆς μελλούσης γενεᾶς. Τὸ ἐπιχείρημά μου εἶναι τοῦτο· ὅτι ἐπειδὴ ἡ Φύσις ἔθετο ἀρμονίαν ἐν τῇ διανοητικῇ καὶ σωματικῇ ἀναπτύξει, ὀφείλομεν νὰ βαδίζωμεν ἐπὶ τὰ ἴχνη τῆς, ν' ἀκολουθῶμεν τὸν ὑπογραμμὸν τῆς, καὶ οὐχὶ νὰ καθιερώσωμεν πρὸς χρῆσιν ἡμῶν ἐκπαιδευτικὸν σύστημα μονομερὲς, μηδὲ ὅπως λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν κρᾶσιν τοῦ σώματος καὶ τὴν τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ἀποβλέποντες εἰς μίαν μόνην ἐγκεφαλικὴν λειτουργίαν—τὴν διανοητικὴν.⁽²⁾

Μετὰ τῶν διανοητικῶν ἀναπτύξεων καὶ συγκινήσεων κατὰ τὴν ἥβην, ἀναφαίνονται δυστυχῶς, κληρονομικαὶ ἀσθένειαι λίαν εὐανά-

(1) Εἶπωμεν δὲ καὶ κατὰσθήματα.

(2) Ὁ συγγραφεὺς φαίνεται συνιστῶν μέσον τινὰ ὄρον συμβιβάζοντα τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν μετὰ τῆς πνευματικῆς. (Σημ. Μετ.)

πτυκτοί, ἰδίως δὲ τοῦ νευρικοῦ εἶδους. Τότε οἱ ἰατροὶ εὐρίσκουσιν ὑστερισμὸν, νευραλγίαν, νευρικὴν ἐξάντλησιν, παραφροσύνην, κτλ. κατὰ πρώτην φοράν. Ὅπως αἱ κανονικαὶ ἀτομικότητες τῆς σωματικῆς μορφῆς καὶ τοῦ διανοητικοῦ χαρακτῆρος ἐμφανίζονται τότε, ἐπίσης ἐμφανίζονται καὶ ἄτακτοι ἀναπτύξεις ἐκ κληρονομίας ἢ κακῆς χρήσεως. Ὁ νόμος οὗτος εὐρέθῃ ὅτι ἄρχει ἐν ταῖς ἀνθρωπίναις κράσεσιν. Ἐὰν δοθῇ τῇ φύσει καλὴ εὐκαιρία διὰ μέσων προσφορωτάτων καὶ ἀντιδραστικῶν μέτρων πρωίμως ἐν τῷ βίῳ, τείνει εἰς τὸ νὰ ἐρριζώσῃ τὰς κακὰς κληρονομικὰς τάσεις, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς ὑγιᾶ τύπον, ἂν τὸ κακὸν δὲν εἶναι πολὺ προχωρηκὸς ἐν τοῖς προγόνοις ἢ ἐν τῷ ἀτόμῳ. Δυστυχῶς ὀλίγοι ὑπάρχουσιν οἰκογένειαι ἐν τοῖς νῦν καιροῖς, μὴ ἐπιρρεπεῖς εἰς κληρονομικὸν τι νόσημα. Ὁ νεώτερος βίος ἡμῶν τείνει εἰς τὸ ν' ἀναπτύξῃ τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὸ νευρικὸν σύστημα, ὑπερβολικὴ δὲ ἀνάπτυξις σημαίνει κίνδυνον νοσήματος· ἐκεῖνο ὅπερ ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη ἰδίως ἐπιθυμεῖ εἶναι τὸ νὰ προφυλάξῃ τὸν λαὸν ἡμῶν τοῦ νὰ καταστῇ γενεὰ νευρικὴ. Χρειαζόμεθα σῶμα ὅπως καὶ νοῦν· εἰ δὲ μὴ, φρονοῦμεν ὅτι ἡ παρακμὴ τοῦ γένους ἡμῶν εἶναι πράγμα ἀναπόφευκτον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν προτιμῶμεν νὰ πλανώμεθα ἐν ἀσφαλεῖ ὄντες καὶ κρατοῦντες εἰ δυνατόν, ὀλίγον ὀπίσω τὸ διανοητικὸν μέρος τῆς ἀνθρωπίνης μηχανῆς, προάγοντες δὲ τὸ σωματικὸν μέγεθος, τὸ πάχος, τὸ ὄστον καὶ τὴν τῶν μυῶν ρώμην. Φρονοῦμεν δὲ ὅτι τοῦτο παρέχει μείζονα πιθανότητα ὑγείας, καὶ εὐδαιμονίας εἰς τὸ ἄτομον, καὶ ἀπείρως μείζονα πιθανότητα διαρκείας καὶ βελτιώσεως εἰς τὸ γένος. Ἐφαρμόζεται δὲ τοῦτο, ὡς νομίζομεν, εἰς τὸ θῆλυ φύλον μᾶλλον ἢ εἰς τὸ ἄρρεν. Ὑπὸ φυσιολογικὴν ἔποψιν τὸ κυριώτερον ἔργον τοῦ ἀνδρὸς ἀφορᾷ μᾶλλον εἰς τὸ παρὸν, τὸ δὲ τῆς γυναικὸς μᾶλλον εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον. Διὰ τί νὰ βλάψωμεν τὴν καλὴν μητέρα μεταβάλλοντες αὐτὴν εἰς κοινὴν γραμματοδιδάσκαλον ἢ ἄλλως λογιωτάτην;

..... (1)

Ὁ φυσιολόγος δὲν δύναται εὐκόλως νὰ πιστεύσῃ ὅτι αἱ τῆς φύσεως διανοητικαὶ τάσεις δύνανται νὰ ἦναι σφαλῆραί, ἔπως δὲν δύ-

(1) Ἐνταῦθα παραλείπονται σελίδες τινὲς ὡς ἐπουσιώδεις, ἐν αἷς κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ μεγάλοι ποιηταὶ καὶ μυθιστοριογράφοι δὲν παριστῶσιν ὡς λίαν πεπαιδευμένας τὰς ἡρωίδας των.

ναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι, ἐν γένει εἰπεῖν, ἡ ὄρεξις δὲν εἶναι ὁ κάλλιστος ὁδηγὸς ὡς πρὸς τὸ εἶδος καὶ τὸ ποσὸν τῆς τροφῆς, ἄτινα μᾶς ὠφελοῦσιν. Εὐρίσκει ἐν τῇ φύσει διακεκριμένον ἄρρενα καὶ θῆλυν τύπον ψυχῆς τε καὶ σώματος ἀρκούντως διακρινομένους ἀπ' ἀλλήλων ἐκ γενετῆς, διαφέροντας δὲ πολλῶ μᾶλλον ἀπ' ἀρχῆς τῆς φυσιολογικῆς ἐποχῆς τῆς ἡβῆς, ἐκάστου τύπου τείνοντος εἰς διάφορον ἰδανικόν, καὶ φθάνοντος εἰς τοῦτο ἐν τέλει τῆς περιόδου ταύτης ὁμολογῶν δὲ τὰς ἀληθείας ταύτας τῆς φύσεως, δυσκολώτατον εὐρίσκει τὸ νὰ παραδεχθῇ ὅτι ὁ αὐτὸς τύπος τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως δέον νὰ ἐπιδιώκηται δι' ἀμφοτέρω τὰ φύλα. Ὄταν δὲ πρὸς τούτοις βλέπει ὅτι οἱ μεγαλοφυεῖς ἄνδρες τῆς φιλολογίας ἐπλασαν τοὺς τύπους τούτους τῶν νεαρῶν γυναικῶν τόσον διαφορούς ἀπὸ τοὺς τῶν ἀρρένων, ὅσον διάφορος εἶναι ὁ Ἀπόλλων τοῦ Belvedere ἀπὸ τῆς Ἀφροδίτης τῶν Μεδίκων, πῶς δύναται νὰ μὴ πεισθῇ ἰσχυρῶς ὅτι τὰ ἐκ φυσιολογικῶν γεγονότων ἐξαγόμενά του εἰσὶν ἀληθῆ, καὶ ὅτι αἰείποτε ταῦτα ἐξ ἐμφύτου ὁρμῆς ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῶν σοφωτάτων ἀνδρῶν τῆς ἀνθρωπότητος; Ἐὰν δύναται ν' ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ σύγχρονος ἡμῖν τάσις τοῦ ὑπερεκπαιδεύειν τὸ θῆλυ γένος διὰ τῶν βιβλίων κατὰ τὴν ἡβικὴν ἡλικίαν, ἡ διανοητικὴ ἐργασία, ὁ περιορισμὸς, κτλ. ἄτινα τοῦτο συνεπάγεται, τείνουσιν εἰς τὸ νὰ παραβλάπτουσι τὴν ὑγίειαν, νὰ παρακωλύωσι τὴν ὑπὸ τῆς φύσεως χαραχθεῖσαν ὁδὸν ἀναπτύξεως, νὰ ἐξαντλώσι τὰς δυνάμεις τῆς ἐνεργείας, ἧτις ἀπαιτεῖται πρὸς ἄλλους σκοποὺς, καὶ νὰ ἐλαττώσι τὴν πιθανότητα τῆς μονιμότητος τοῦ γένους, καιρὸς εἶναι ἤδη ἡ φυσιολογικὴ ἀποψις τῆς ἐκπαιδεύσεως νὰ ἐκτελῇ σαφῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἐξ ἐπαγγέλματος ἐκπαιδευτοῦ καὶ τῶν γονέων. (1)

Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ ὑπὸ
N. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ.

(1) Δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητον ὅτι ὁ σοφὸς ἰατρὸς κατακρίνει λίαν ὀρθῶς τὴν ἐκ τῶν βιβλίων διὰ μελέτης καὶ ἀποστηθίσεως ἀπόκτησιν γνώσεων, ὅπερ δηλοῖ ὅτι τοιαύτη τις πρέπει νὰ γίνηται ἡ τῶν μαθημάτων διδασκαλία, ὥστε οἱ μαθηταὶ καὶ αἱ μαθήτριάς ἰδίᾳ νὰ ἐξέρχωνται τῆς παραδόσεως γινώσκοντες ἤδη τὸ μάθημα κατὰ τὸ οὐσιῶδες αὐτοῦ μέρος ἐξ αὐτῆς τῆς γενομένης διδασκαλίας, καὶ εἰς τοῦτο συνίσταται κυρίως ἡ καλὴ μέθοδος. (Σημ. Πλάτ.)